

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ УЧНЯ

Блок 1.

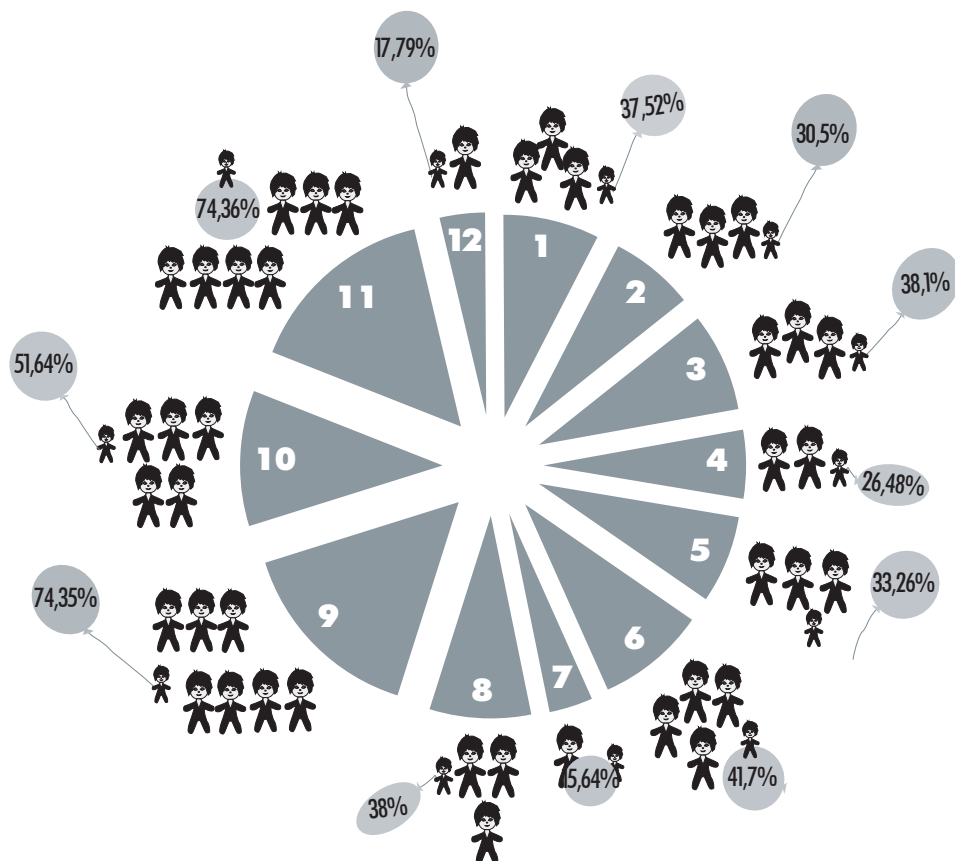
Єврейське населення міст і містечок України у 1930-х рр.

1 Бердичів (Житомирська область)**	23 266	7 Харків**	130 250
2 Житомир**	29 007	8 Чернівці*	42 500
3 Кам'янець-Подільській (Хмельницька область)**	13 796	9 Шаргород (Вінницька область)**	1 664
4 Київ**	224 236	10 Меджибіж (Хмельницька область)**	2 347
5 Одеса**	200 961	11 Монастирище (Черкаська область)**	1 398
6 Тульчин (Вінницька область)**	5 607	12 Чернігів**	12 204

Умовні позначення:

* – за переписом 1930 р.

** – за переписом 1939 р.

Джерело: *Круглов А.И. Катастрофа украинского еврейства 1941–1944 гг. Энциклопедический справочник. – Харьков: Каравелла, 2001. – С. 30, 113, 141, 149, 237, 318, 327, 341, 346, 207, 215, 340.*Єврейське населення міст і містечок України у 1930-х рр.
(% до загальної кількості населення)

З оповідання Івана Франка «На дні»⁶

– Щира то душа, – говорив далі ще дід, – золоте серце⁷. Щоби сам не знати в якій біді, то ніколи не буде розводити свої жалів, а вже другого пожалує й поможе чим може, так як рідний брат.

Ю. Смолич про роки українізації⁸

Як відгукнулася на неї тогочасна інтелігенція? Російська – що гріха таїти – негативно.... А єврейська? В масі своїй позитивно, в кожному разі не вороже, сприйнявши це як нормальне явище закономірно... І всі вони легко переходили на українську мову, вживали її в побуті і дітей свої посилали не до російських шкіл, а до українських...

Цит. за: Феллер М. Пошуки, роздуми і спогади єврея, який пам'ятає своїх дідів, про єврейсько-українські взаємини, особливо ж про мови і ставлення до них. – Дрогобич: Відродження, 1994. – С.113.

Мартен Феллер⁹ про дитинство

Російськомовна дитина, я не розумів, чому, звертаючись до мене дід каже: «Крихніт ін блоте» («не лізь в болото»), коли ніякого «болота» й близько нема, а є «грязь»; чому «лжу», по якій так добре ходити, називає «калюже». Що таке «гепестет кінд»? що «кінд» – дитина, я знав, а от слова від якого утворене «пещен» і «гепестед» (пещений від українського пестити), – не чув. Не розумів, що то «горовен» (тяжко працювати, гарувати), «писек» (рот). Дивувався, чому «утку» дід називає «качкою», «тряпку» – «шматою». Чому він погрожує «пасиком» (від пас – ремінець), чи «канчиком» (те саме, що «канчук»). Що значить «порен зіх» (поратися). І чому пес не «лает», а «гавкає».

«Існував, наприклад, у єврейських родинах – ще я застав – майже обряд «фаргерн»: заслуховувати дитину, чого вона навчилася. Її про це обов'язково розпитували старші в родині і всі поважні гості. Всупереч переказам, що «жиди ласі до грошей», старші євреї казали мені: «гловне, щоб було в скринці» (ін'єм кестеле) і при цьому, лагідно посміхаючись, показували на чоло і пояснювали: «щоб було в голові. Це єдине, чого в тебе ніколи не відберуть»¹⁰.

Там само. – С.21.

⁶ Франко І.Я. На дні: Оповідання // Франко І.Я. Зібрання творів: У 50-ти т. – Т. 15. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 110-163.

⁷ Мається на увазі єврей, який втрапив у тюрму.

⁸ Юрій Смолич (1900–1976) – український радянський письменник.

⁹ Далі цитуються фрагменти з книги Мартена Давидовича Феллера (1933–2004) – доктора філологічних наук, відомого науковця, засновника досліджень з «україноюдаїки».

¹⁰ М.А. Феллер пише про «повсякденну» мову європейських, і в тому числі українських євреїв, їдиш. Мова їдиш, яку ще називали «жаргоном», склалася у XII–XIII ст. на основі верхньонімецьких діалектів у взаємодії з семітськими (давньоєврейськими) та слов'янськими елементами. Автор вказує на зразки запозичення в їдиш саме з української.